

УДК 634:71

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ COTONEASTER (MEDIC.) BAUHIN У САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТАХ

Г.Т. ГРЕВЦОВА, В.І. КОЛЕСНИК

Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Україна, 01032 Київ, вул. Комінтерну, 1

Висвітлено особливості композиційного використання представників роду кизильник у садово-паркових ландшафтах.

Збагачення культурної флори новими таксонами — важливе народногосподарське завдання. В його розв'язанні велике значення мають дослідження з інтродукції рослин. Без їх розвитку неможливе вдосконалення асортименту рослин для “зеленого” будівництва, фітомеліорації, фармакогнозії, сільського і лісового господарств. Існує також гостра необхідність в оригінальних рослинах для створення об'єктів рекреації. Перспективними рослинами у цьому аспекті є представники поліморфного роду кизильник — *Cotoneaster* (Medic.) *Bauhin* з родини розових (*Rosaceae* L.).

Ареал більшості видів розташований у гірських районах країн Середньої Азії, Ірану, Афганістану, Індії, Монголії, Китаю.

Життєві форми кизильників — це пластичний матеріал для створення декоративно-художніх композицій у садах, парках, на узліссях, галявинах і в розріджених лісонасадженнях приміської зони. Ці декоративні чагарники різняться розмаїттям габітусу, розмірами, формою, характером гілкування, яскравістю цвітіння і плодоношення, яскраво вираженим осіннім забарвленням листків. Вони є незамінними у разі створення гірсь-

ких садів, окремих груп, бордюрів, в оформленні галявин, узлісь, кам'янистих ділянок, підпірних стін та інших елементів ландшафтних композицій. Особливу цінність кизильники як високодекоративні рослини мають восени, коли у насадженнях дуже не вистачає яскравих тонів. У цей час їх кущі засіяні червоними, оранжевими, пурпуровими, темно-червоними, чорними, округлими, грушоподібними, поодинокими, парними або зібраними у невеликі щитки плодами.

Поліморфний рід кизильник — *Cotoneaster* (Medic.) *Bauhin*, за даними К.Е. Флінка і Б. Хільмо [6], має 175 таксонів. За матеріалами Г. Клотца [7], кількість видів роду *Cotoneaster* Medic. складається з 230 таксономічних одиниць.

У садах і парках Західної Європи кизильники відомі з 1825 р. [6]. Особливо популярні у кам'янистих садах країн Скандинавського п-ова, Великої Британії, Франції, Іспанії, Німеччини, Чехії, Словаччини, Польщі дрібнолисті низькорослі та сланкі кизильники, у Канаді — високі і великолисті, які масово вирощують у розсадниках (провінція Саскачеван) і формують з них пірамідальні та ширококонусоподібні форми. Використовуються кизильники в озелененні у Прибалтійських країнах, на Кавказі, у Середній Азії,

© Г.Т. ГРЕВЦОВА, В.І. КОЛЕСНИК, 2000

Використання видів роду *Cotoneaster* (Medic.) Bauhin. у рекреаційних насадженнях

Таксон	Соли-тер	Живоплот		Алея	Бор-дюор	Група	Узліс-ся, підлі-сок	Скель-ні сади	Підпір-ні стін-ки, схооди	При-сади-бні ді-лянки	Про-мис-лові тери-торії	Грун-топо-кривні	Медо-носні
		При-родна форма	Стри-жений										
<i>C. acuminatus</i> Lindl.	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. acutifolius</i> Turcz.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
<i>C. adpressus</i> Bois	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+	+
<i>C. affinis</i> Lindl.	-	+	+	+	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. alauicus</i> Golits.	-	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. allochrous</i> Pojark.	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. ambiguus</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-	+
<i>C. apiculatus</i> (C.S.) Klotz	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. ascendens</i> Flinck et Hylmö	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. atropurpureus</i> Hylmö	+	-	-	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>C. bullatus</i> "Floribunda"	+	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. bacillaris</i> Klotz	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. bilokonii</i> Grevtsova	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. boisianus</i> Klotz	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. bullatus</i> Bois	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
<i>C. buxifolius</i> Wall. ex Lindl.	+	-	-	-	+	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. cashmirensis</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+
<i>C. cinerascens</i> Flinck et Hylmö	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. cochleatus</i> (Franchet) Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. congestus</i> Baker	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	+
<i>C. conspicuus</i> Marquand	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>C. dammeri</i> Schneid.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. d.</i> "Skogholm"	-	-	-	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>C. d.</i> "Coral Beauty"	-	-	-	-	-	+	-	+	+	-	-	+	+
<i>C. daralagesicus</i> Grevtsova	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. dielsianii</i> Pritzell	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. discolor</i> Pojark.	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. divaricatus</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+	-	+
<i>C. elegans</i> Flinck et Hylmö	+	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+
<i>C. fangianus</i> Yü	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. finckii</i> Fryer et Hylmö	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	+	-	+
<i>C. floccosus</i> (Rehd. et Wils.) Flinck et Hylmö	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. foveolatus</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
<i>C. franchetii</i> Bois	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. frigidus</i> Lindl.	-	+	+	+	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. giraldii</i> Flinck et Hylmö	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. harrismithii</i> Flinck et Hylmö	+	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	+
<i>C. hebephyllus</i> Diels	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. hissaricus</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. horizontalis</i> Dcne.	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. h.</i> "Saxatilis"	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. hupehensis</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. ichongensis</i> Fryer et Hylmö	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. insignis</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. integerrimus</i> Medic.	-	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. integrifolius</i> (Rox-burch) Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+

Продовження таблиці

Таксон	Солітер	Живоplot		Алея	Бордюр	Група	Узлісся, підлісок	Скельні сади	Підпiрні стiнки, сходи	Присадибні ділянки	Промислові території	Грунтопокривні	Медоносні
		Природна форма	Стрижений										
<i>C. kirgizicus</i> Grevtsova	+	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+
<i>C. lacteus</i> W.W. Smith	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. langei</i> Klotz	+	-	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+
<i>C. laxiflorus</i> Klotz	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
<i>C. lindley</i> Steud.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. logginovae</i> Grevtsova	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. lucidus</i> Schlecht.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. ludlowii</i> Klotz	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+
<i>C. marginatus</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	+	+
<i>C. megalocarpus</i> M. Popov	+	+	+	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. melanocarpus</i> Lodd.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. meyeri</i> Pojark.	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. mongolicus</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. morulus</i> Pojark.	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+
<i>C. moupinensis</i> Franch.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. nan-shan</i> Mottet	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. nanus</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. neo-popovii</i> Czerepanov	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. nitens</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. nitidus</i> Jacques	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+	-	+
<i>C. nummularioides</i> Pojark.	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. nummularius</i> Fisch. et Mey.	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. obscurus</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. pannosus</i> Zabel	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. pekinese</i> Zabel	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. permutatus</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. perpusillus</i> Klotz	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. persicus</i> Pojark.	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. pluriflorus</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. procumbens</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+
<i>C. przewalskii</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. racemiflorus</i> (Desf.) Klotz	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. radicans</i> (Schneid.) Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>C. rechderi</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. roborowskii</i> Pojark.	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. roseus</i> Edgew.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. rotundifolius</i> Wall. ex Lindl.	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. r. "Ruby"</i>	+	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. rugosus</i> Pritzel	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. rusanovii</i> Grevtsova	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. salicifolius</i> Franch.	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. s. "Herbstfeuer"</i>	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. s. "Repens"</i>	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	+	+
<i>C. s. "Sidlo"</i>	-	-	-	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>C. s. "Simpatija"</i>	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. saxatilis</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. shansiensis</i> Flinck et Simö	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. sikangensis</i> Flinck et Simö	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. simonsii</i> Baker	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. soczavianus</i> Pojark.	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
<i>C. soongoricus</i> (Regel) W. Popov	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+

Таксон	Солітер	Живоплот		Алея	Бордюр	Група	Узлісся, підлісок	Скельні сади	Підпирні стінки, сходи	Присадибні ділянки	Промислові території	Ґрунтопокривні	Медоносні
		Природна форма	Стрижений										
<i>C. splendens</i> Flinck et Hylmö	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+
<i>C. sternianus</i> (Turill) Boom	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. strigosus</i> Klotz	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. subacutus</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. x suecicus</i> Klotz	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+
<i>C. talgaricus</i> M. Popov	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. tauricus</i> Pojark.	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. tenuipes</i> Rehd. et Wils.	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+	-	+
<i>C. tjulinae</i> Pojark.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. tkatschenkoii</i> Grevtsova	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+
<i>C. tomentosus</i> Lindl.	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. transcaucasicus</i> Pojark.	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. tripyrenus</i> Brunn.	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+
<i>C. turbinatus</i> Craib	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. turcomanicus</i> Pojark.	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<i>C. villosulus</i> (Rehd. et Wils.) Flinck et Hylmö	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. wardii</i> W.W. Smith	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>C. watereri</i> "Pendula"	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+
<i>C. zabelii</i> C.K. Schneid.	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>C. zaprjagaevae</i> Grevtsova	+	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	-	+
<i>C. zerawschanicus</i> Pojark.	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+
× <i>Sorbocotoneaster</i> <i>pozdniakovii</i> Pojark.	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+

Примітка. "+" — можна використовувати, "-" — не можна використовувати.

в Сибіру, де розташований природний ареал представників цього роду.

В Україні ці рослини поширені мало. У місцевій флорі вони представлені 2 видами: *Cotoneaster integerrimus* Medic., *C. melanocarpus* Lodd. У сучасному навколишньому середовищі внаслідок негативного антропогенного впливу вони майже зникли. На окремі особини можна потрапити у заказниках і заповідних місцевостях, частково у Карпатах. Для Кримських гір крім вищезгаданих зазначається ендемік *C. tauricus* Pojark. Місцеві види вирізняються поряд із декоративними ознаками довгим періодом підготовки насіння до проростання, наявністю у природних популяціях незначної кількості насіння низької якості. Через це вони дуже мало поширені у зелених насадженнях України.

Більшу популярність здобули китайські види, які інтродукувалися ботанічними садами у 1930—1940 рр. Першим осередком з культивування цих рослин був Нікітський ботанічний сад (Крим, Ялта). У післявоєнні роки інтродукцією цих рослин займався Республіканський ботанічний сад АН УРСР (Київ), нині — Національний ботанічний сад НАН України. Починаючи з 1970 р. у Ботанічному саду ім. акад. О.В. Фоміна Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, нині — Київський національний університет імені Тараса Шевченка, проводиться робота з інтродукції представників роду *Cotoneaster* за методом родового комплексу Ф.М. Русанова [4]. Апробовано понад 170 таксонів, відібрано і рекомендовано для використання у різних галузях народного господарства близько 150. Останніми роками у багатьох

містах України (найбільше у Києві) в зелених насадженнях можна потрапити на різноманітні кизильники, які спочатку вивчались у Ботанічному саду ім. акад. О.В. Фоміна.

На основі нашого досвіду культивування кизильників в умовах північного заходу України ми наводимо дані щодо можливості їх використання у рекреаційних насадженнях (таблиця). Асортимент наведено для використання у всіх агрокліматичних зонах України. Зональна рекомендація за видами висвітлена у матеріалах монографій та наукових працях [1–3].

Переважає більшість кизильників сприймається у групах, солітерах. Окремі види, зокрема добре відомий озеленювачам *Cotoneaster lucidus* Schlecht., можна використовувати у разі створення високих, середніх, низьких стрижених і природної форми живоплотів, алей, бордюрів, на узліссях, у підлоку, а також у популярних тепер рокаріях, на кам'янистих ділянках, під час заліснення склифів (особливо з маршами сходів, підпірних стін) та інших елементів рельєфу.

Ці декоративні рослини створеними живоплотами захищатимуть від вітрів, пилю, газів, шумів, прикрашатимуть присадибні ділянки, подвір'я, придорожні смуги, створюватимуть лінії та об'ємні форми у садово-паркових ландшафтах. Крім того, кизильники — нектароносні рослини (нектаропродуктивність деяких видів становить 12–190 кг з 1 га).

1. Гревцова Г.Т. Атлас Кизильники *Cotoneaster* (Medic.) Bauhin. — Київ, 1999. — 372 с.
2. Гревцова А.Т., Казанская Н.А. Кизильники в Украине. — Київ, 1997. — 192 с.

3. Гревцова А.Т. Кизильники: распространение, систематика, интродукция в Украину, использование, охрана: Автореф. дис. ... д-ра биол. наук. — Ялта, 1966. — 50 с.
4. Русанов Ф.Н. Метод родовых комплексов в интродукции растений и его дальнейшее развитие // Бюл. Гл. ботан. сада. — 1971. — Вып. 81. — С. 15–20.
5. Klotz G. Übersicht über die Kultur befindlichen *Cotoneaster*-Arten und — Formen // Wiss. Z. Univ. Rostock. Math.-natur.-wiss. R. — 1957. — 6, 6. — S. 945–982.
6. Flinck K.E., Hylmö B. A list of Series and Species in the Genus *Cotoneaster* // Bot. notis. Lund. — 1966. — 119, 3. — P. 445–463.
7. Klotz G. Synopsis der Gattung *Cotoneaster* Medicus // Wiss. Beitr. F. Shiller. — Univ. — 1982. — F. 10. — S. 7–81.

Надійшла 21.08.2000

ОСОБЕННОСТИ ДЕКОРАТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РОДА *COTONEASTER* (MEDIC.) BAUHIN В САДОВО-ПАРКОВЫХ ЛАНДШАФТАХ

Г.Т. Гревцова, В.И. Колесник

Ботанический сад им. акад. А.В. Фомина Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Украина, Киев

Освещены особенности композиционного использования представителей рода кизильник в садово-парковых ландшафтах.

PECULIARITIES OF COMPOSITIONAL USE OF REPRESENTATIVES OF *COTONEASTER* (MEDIC.) BAUHIN GENUS IN THE LANDSCAPES OF PARKS AND GARDENS

A.T. Grevtsova, V.I. Kolesnik

O.V. Fomin Botanical Gardens of Taras Shevchenko Kyiv University, Ukraine, Kyiv

Problems of compositional use of representatives of *Cotoneaster* (Medic.) Bauhin genus in the landscapes of gardens and parks have been elucidated.